

Звіт про наукову роботу історичного факультету за 2015 р.

2015 р., як і попередні, був досить результативним для історичного факультету. Про це свідчить рейтинг кафедр університету. Факультет і його підрозділи минулого року посіли високі місця серед кафедр гуманітарного спрямування.

Протягом року на факультеті відбулися деякі кадрові зміни. На превеликий жаль, у квітні 2015 р. пішов із життя О. П. Чижов. На кафедрі нової та новітньої історії почала працювати нова викладачка А. О. Сайпанова. У цьому році М. З. Бердута вийшов на пенсію й отримав статус доцента-консультанта (до речі, перший в університеті).

За якісним кадровим складом показник історичного факультету вже протягом тривалого часу один із найкращих у цілому в університеті. У 2013 р. частка науково-педагогічних працівників, що мають наукові ступені та вчені звання складала 96 %. Минулого року цей показник покращився. На сьогодні він становить 100 %. Для порівняння по університету 64 % науково-педагогічних працівників мають наукові ступені.

Двоє співробітників факультету минулого року захистили кандидатські дисертації – це викладачі кафедри історії Східної Європи С. С. Кушнар'ов та П. В. Єремєєв.

Частка викладачів пенсійного віку складає 27,9 %. Для порівняння, у цілому по університету цей показник становить 25 %.

Уже традиційний на сьогодні рейтинг науково-педагогічних працівників відображає результати роботи окремих співробітників факультету. П'ятірка кращих минулого року виглядала так з першого по п'яте місце відповідно: проф. С. І. Посохов, доц. А. М. Домановський, проф. О. Д. Каплін, доц. Д. В. Миколенко, викл. П. В. Єремєєв.

У 2014 р. продовжувала роботу Спеціалізована рада із захисту дисертацій, що діє при факультеті. Протягом року на її засіданнях відбувся захист 6-ти кандидатських дисертацій: 4 зі спеціальності «Історія України» і 2 – «Всесвітня

історія». На жаль, у цьому році від ДАКу були зауваження щодо роботи нашої ради.

Вийшли чергові випуски факультетських періодичних видань: «Старожитності» (вип. 13), «Харківський історіографічний збірник» (вип. 14), «Вісник ХНУ. Серія "Історія"» (вип. 50), «Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії» (вип. 18). За традицією непарний випуск «Вісника ХНУ. Серія "Історія"» є спеціалізованим. Усі п'ять періодичних видань факультету є фаховими, тобто вони внесені до затвердженого Департаментом атестації кадрів МОН України переліку видань, у яких можуть публікуватися результати дисертаційних досліджень на здобуття наукових ступенів.

У 2015 р. деякі наші збірники успішно пройшли перереєстрацію, зокрема «Вісник ХНУ. Серія "Історія"», «Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії» та «Харківський історіографічний збірник». У цьому році цю процедуру мають пройти «Старожитності» та «Дриновський збірник».

На сьогодні чотири збірники – «Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії», «Старожитності», «Харківський історіографічний збірник» та «Дриновський збірник» – входять до наукометричної бази «РІНЦ», два збірники – «Старожитності» та «Харківський історіографічний збірник» – уже мають імпаکت-фактор.

Задля включення наших періодичних видань до провідних міжнародних наукометричних баз, таких як «Scopus» та «Web of Science», необхідно продовжувати збільшувати частку статей, написаних англійською мовою, і в цьому напрямку діяльності в нас є конкретні успіхи: співробітники факультету в цьому році надрукували 18 публікацій англійською. Для порівняння, в минулому році – 12, а у 2013 р., наприклад, таких публікацій було лише 2.

Окрім фахових видань, 2015 р. було опубліковано ще кілька збірників наукових праць: «Античный мир и Средние века: Чтения памяти профессора Владимира Ивановича Кадеева. Материалы»; «Честь и бесчестие ad Fontes. Сборник докладов круглого стола СНО кафедры истории древнего мира и

средних веков», тези доповідей студентів та аспірантів «Каразінські читання (історичні науки)».

У 2015 р. співробітниками факультету було опубліковано 13 монографій. Декілька з них є колективними, присвяченими університетській тематиці (до 210-річчя університету), зокрема «Почесні члени Харківського університету: біогр. довідник», «Ректори Харківського університету (1805 – 2014): біобібліогр. довідник», «В. Н. Каразін. Діалоги у часі й просторі: дослідження і матеріали». Авторами та упорядниками цих видань були проф. С. І. Посохов, проф. С.М. Куделко, доц. В. О. Куліков, доц. Ю.А. Кисельова та інші наші колеги. Відзначимо монографію В. В. Скирди «Археологічна наука в Харківському університеті (1805 – 1920-ті)», яка продовжила так звану «срібну серію» кафедри історіографії, джерелознавства та археології. Викладачами факультету, переважно колегами з кафедри історії України, була підготовлена колективна монографія «Харківський університет і українська культура (до 210-річчя від часу заснування ХНУ імені В. Н. Каразіна)». Варто відзначити книгу М. Г. Станчева «Третья мировая: Битва за Украину», яка була написана у співавторстві та опублікована трьома мовами (українською, російською та польською). Необхідно також згадати опубліковані О. Д. Каплінім праці «Н.С. Кохановская (Соханская) Избранные сочинения» та «Алексей Хомяков в воспоминаниях, дневниках, переписке современников». Варто згадати про науковий збірник «Євреї в етнічній мозаїці українських земель», редактором якої був С. О. Наумов. Не можна не згадати працю, яку підготували І.П. Сергеев та А.М. Токарев: «Нетушил И. В. Очерк римских государственных древностей».

Також факультет продовжив серію наукових видань, присвячених нашим учителям. У 2015 р. було опубліковано збірку спогадів і статей про О. О. Кучера.

Навчально-методичні видання цього року представлені працею С. Б. Сорочана «Введение в агиографию. Учебное пособие», посібниками

М. Г. Станчева «Основи дипломатії» та «Дипломатичний протокол та етикет». Окрім того, О. Г. Павлова та С. М. Куделко уклали «Методичні рекомендації до навчально-виробничої краєзнавчої практики». Варто відзначити роботу над посібниками та зошитами для середньої школи С. В. Дячкова та С. Д. Літовченко. Наприклад, згадаємо підручник С. В. Дячкова для 7 класу. Також варто згадати про міжнародний проект, за яким було видано підручник «Сравнительная история мировых цивилизаций», одним з авторів якого був О. І. Тумаков. Кількість статей, опублікованих співробітниками факультету в 2015 р., – 201, з них за кордоном видано 42. Для порівняння, у 2014 р. видано 215 робіт, 88 із них у зарубіжних виданнях (2013 р. відповідно 154 і 43, а 2012 р. 164 і 50).

Хотілося б звернути увагу на ще один важливий показник. У 2015 році 25 статей було опубліковано у виданнях з імпаکت-фактором. Нагадаємо, що в минулому році таких публікацій було 17. Варто відзначити публікацію Д. В. Миколенка в журналі «Proceedings of the XIV International Academic Congress “Fundamental and Applied Studies in the Modern World» та статтю М. В. Любічева й К. В. Мизгіна в журналі «Eurasia Antiqua».

У 2015 р. співробітники факультету традиційно виступали титульними рецензентами, опонентами під час захистів кандидатських і докторських дисертацій, брали активну участь у редагуванні різних видань.

Протягом 2015 р. на історичному факультеті ХНУ імені В. Н. Каразіна було проведено 10 конференцій, круглих столів та семінарів і стільки ж відкритих лекцій і презентацій за участі відомих вітчизняних та зарубіжних учених, тобто відбулося 20 наукових заходів. Для порівняння, в 2014 р. таких заходів було 14.

Варто окремо сказати про відкриття нової експозиції Музею археології університету. Ця подія є безпрецедентною за останні роки та досить масштабною не лише для факультету, а й університету.

На факультеті відбулися заходи, які мали міжнародний статус. Серед інших відзначимо 33-тю Міжнародну краєзнавчу конференцію молодих учених

«Історія повсякденності в локальному вимірі»; Міжнародну наукову конференцію «Харків як університетське місто»; Виступ у Музеї історії університету керівника британської компанії Red Art Galleries Дениса Белькевича з лекцією "Сучасний музейний маркетинг. Версія –2015". Декілька заходів було організовано й проведено спільно із Генеральним консульством республіки Польща. Тут варто згадати міжнародний науково-практичний семінар «Принципи пошуку, відбору та публікації історичних матеріалів для підготовки збірника документів "Поляки на Харківщині"», у якому взяли участь наші партнери, колеги з Університету Марії Кюрі-Склодовської в Любліні доктори Артур Горак і Кшиштов Лятавець; круглий стіл, присвячений 15-річчю Харківського меморіалу жертв тоталітаризму. Центром болгаристики та балканських досліджень імені М. Дринова проведено міжнародний науковий симпозіум «Балкани–Україна: міграційні процеси, соціокультурні впливи, людські долі». Це був один із перших наукових заходів, присвячених десятиріччю початку роботи Центру, які планується завершитися навесні 2016 р. проведенням VIII Дриновських читань. Минулого року відбулась III Міжнародна дослідницька конференція «Євреї в етнічній мозаїці Східної Європи». Варто згадати такі заходи, як 68-ма міжнародна конференція молодих вчених «Каразінські читання (історичні науки)» та XV Кирило-Мефодіївські читання на тему «Центрально-Східна Європа в умовах глобалізації та регіональної інтеграції».

На факультеті регулярно проводилися вже традиційні методологічні семінари. Відзначимо семінар «Наукометрична база та сучасний вчений: проблема співіснування». Кафедра історії стародавнього світу та середніх віків продовжила реалізацію проекту з організації щомісячних публічних читань із візантиністики у Свято-Пантелеймонівському храмі м. Харкова. Навчальна лабораторія історичної інформатики активно долучалася до організації науково-практичних семінарів. Так, разом із Програмою східноукраїнських студій імені Ковальських Канадського інституту українських студій проведено низку наукових семінарів з обговорення текстів українознавчих досліджень.

Варто відзначити неформальні методологічні рідінг-семінари, на яких викладачі та студенти обговорюють праці відомих вчених, присвячені проблемам методології історії. Такі семінари з'явилися за ініціативи Ю. А. Кісельової та В. Ю. Іващенко.

Також було проведено 10 виставок, 6 із них у приміщенні Музею історії університету. Особливу увагу привернули виставки «Студенти Харківського університету в "сму́тні часи" (1920-ті – 1930-ті рр.)» та «Фронтний альбом 1941-1945 рр.». Варто відзначити виставку «Корпоративні міста Донбасу: праця, виснаження та успіх», яку В. О. Куліков організував спільно із Центром вивчення міської історії Центрально-Східної Європи в Будапешті та Львові. Не можна не відзначити також початок проведення виставок в Музеї археології.

У 2015 р. міжнародні зв'язки нашого факультету набули подальшого розвитку. Особливо слід відзначити в цьому плані плідну роботу наших центрів: Центру болгаристики і балканських досліджень імені М. Дринова (співробітництво з болгарськими і сербськими колегами), Навчально-дослідної лабораторії Германо-Слов'янської археологічної експедиції (співпраця з німецькими колегами).

Відбувалася співпраця із закордонними міжнародними фондами. Л. Ю. Посохова спільно з Німецьким історичним інститутом у Москві працює над реалізацією проекту «Вивчення мов у Російській імперії в XVIII ст. Біографії та документи». Вона також є керівником держбюджетної науково-дослідної теми «Університетська культура в українському інтелектуальному просторі (XIX – початок XXI ст.)». В. Ю. Іващенко є куратором проекту з підготовки до публікації спогадів викладачів та вихованців Харківського університету 1920 – 1930-х рр., який реалізується за підтримки Канадського інституту українських студій (Альбертський університет, Канада).

Протягом 2015 р. історичний факультет активно популяризував результати своєї наукової діяльності. На його сайті регулярно оновлювалася інформація про наукові заходи. Кафедра історіографії, джерелознавства та археології

власними силами реалізовує спеціальний медіа-проект «Кафедральний кафетерій». Регулярні виступи наших співробітників на обласному телебаченні сприяють популяризації наукових знань.

Науково-дослідна робота студентів історичного факультету протягом 2015 р. розвивалася переважно в рамках СНТ. Однією з основних форм організації так званої «молодої науки» на факультеті є проведення конференцій, круглих столів та семінарів. Минулого року було проведено дві міжнародні конференції молодих вчених: «68-мі Каразінські читання (історичні науки)» (понад 150 учасників); 33-я Міжнародна краєзнавча конференція молодих учених «Історія повсякденності в локальному вимірі» (близько 40 учасників).

Під час цих заходів наукові доповіді студентів та аспірантів факультету були відзначені іменними преміями (М. С. Дринова, А. Г. Слюсарського, П. Т. Тронька та ін.). Їхній повний перелік є на факультетському сайті.

У 2015 р. достатньо високою була мобільність студентів та аспірантів як в Україні, так і за її межами. Так, 23 – 24 квітня 2015 р. аспірантка кафедри історіографії, джерелознавства та археології Ольга Вовк взяла участь у III Міжнародному форумі студентів, аспірантів і молодих учених, що відбувся на базі Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара. За результатами наукового заходу доповідь Ольги Вовк була визнана кращою на секції «Соціально-гуманітарні науки». Наприкінці травня 2015 р. група студентів та молодих науковців історичного факультету під керівництвом професора Л. Ю. Посохової взяла участь у вже традиційному «архівознавчому об'їзді в Польщі», який організовується Інститутом історії Університету Марії Кюрі-Склодовської в Любліні.

З 18 серпня по 1 вересня група співробітників Герmano-Слов'янської археологічної експедиції, серед яких студенти історичного факультету, взяла участь у розкопках в Польщі, що були організовані Інститутом археології Варшавського університету. 22–30 листопада 2015 р. аспірантка кафедри історії України Світлана Нижнікова взяла участь у II міжнародній польсько-німецько-

українській школі імені Б. Осадчука, що відбулася на базі Колегії Східної Європи імені Яна Новака-Єзьоранського у Вроцлаві.

Окремо необхідно відзначити успіхи наших студентів й аспірантів у різноманітних наукових конкурсах та олімпіадах. Зокрема 26–28 березня 2015 р. у Криворізькому національному університеті відбувся II етап Всеукраїнської студентської Олімпіади з історії України. За її підсумками студенти історичного факультету Кирило Каштанов (V курс) і Вадим Ткаченко (III курс) посіли відповідно перше і третє місце. Студент другого курсу Олександр Новак посів третє місце у Всеукраїнській олімпіаді з історії, що проходила в Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя 14 – 17 квітня 2015 р.

Переможцями XV конкурсу студентських наукових робіт на здобуття премії імені Ковальських у галузі українознавства стали студенти історичного факультету Марина Шевчук (перше місце, науковий керівник – професор Л. Ю. Посохова) та Маргарита Кучеренко (третє місце, науковий керівник – П. В. Єремєєв).

Доповідь студента Владислава Чуйкова була визнана кращою на Всеросійській конференції «Проблеми археології Східної Європи», що відбулася в Ростові-на-Дону 29-31 жовтня 2015 р.

У листопаді 2015 р. студенти історичного факультету Вадим Ткаченко (IV курс), Олександр Новак (III курс), Катерина Чечкіна (II курс) вибороли друге місце на Міжнародному студентському турнірі з історії, що проходив на базі Київського університету імені Бориса Грінченка.

Доброю традицією стало проведення турніру з давньогрецької мови «ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΑΓΩΝΟΙ (Грецькі агони)» між студентами, які спеціалізуються на кафедрі історії стародавнього світу та середніх віків під керівництвом доцента цієї кафедри О. А. Ручинської.

Активно та плідно працювали студентські наукові гуртки факультету. 27 березня 2015 р. пройшов круглий стіл "Честь та безчестя AD FONTES", що проводився студентським науковим гуртком кафедри історії стародавнього

світу та середніх віків "AD FONTES!". У круглому столі взяли участь студенти кафедр історії стародавнього світу та середніх віків, нової та новітньої історії та кафедри історії Східної Європи. До початку круглого столу були підготовлені тези доповідей, з якими могли ознайомитися всі охочі.

24 грудня 2015 р. з нагоди Дня працівників архівних установ України на історичному факультеті був проведений круглий стіл «Проблеми архівної комунікації», у якому взяли активну участь студенти кафедри історіографії, джерелознавства та археології, що навчаються в магістратурі. Ними були підготовлені аналітичні записки, що стали основою обговорення під час засідання круглого столу, в якому взяли участь також керівники та співробітники архівних установ.

Слід відзначити низку заходів та ініціатив, реалізованих співробітниками Навчальної лабораторії історичної інформатики С. Нижніковою, Є. Захарченко та аспіранта Є. Рачкова. Зокрема, згадаємо майстер-класи з підготовки презентацій для захисту бакалаврських дипломних робіт. Немає сумніву, що проведення таких заходів є вкрай важливим, адже питання про принципи створення презентацій до захисту наукових робіт завжди викликає складнощі серед студентів.

Поряд із здобутками «молодої» науки на історичному факультеті необхідно звернути увагу і на деякі труднощі та проблеми. У звіті за минулий рік було відзначено незначне число здобувачів грантів й учасників міжнародних навчальних програм. Для вирішення цієї проблеми протягом 2015 р. здійснювалося інформування студентів про відповідні програми через факультетський сайт, соціальні мережі. Так, 5 березня 2015 р. відбувся семінар-презентація стипендіальних програм, конференцій, грантів, під час якого співробітниця Навчальної лабораторії історичної інформатики С. Нижнікова розповіла про можливості, які існують для студентів історичного факультету. Втім, у цілому проблема залишається актуальною.

Проблемою є також пасивність значної кількості студентів стосовно участі в конкурсах наукових робіт. Так, цього року лише троє студентів історичного

факультету подали свої роботи до участі в міністерському конкурсі студентських наукових робіт у галузі «Історичні науки». Причому така ситуація повторюється з року в рік. Значна кількість студентів, які активно займаються науковою діяльністю, пояснювали своє небажання брати участь у конкурсі відсутністю відповідної мотивації та часу. Визнаючи певну слушність таких заперечень, не можна не відзначити, що участь у зазначеному конкурсі офіційно вважається апробацією результатів (прирівнюється до всеукраїнської конференції), дає змогу обговорити результати своїх досліджень серед кращих молодих науковців інших вузів України. Перемога студентів факультету в конкурсі свідчить про рівень їх навчання, а для наукових керівників студентів-переможців призові місця їхніх вихованців рахуються в рейтингу викладачів. Тим більше викликає здивування мала чисельність учасників у конкурсі Ковальських минулого року. Адже переможці конкурсу отримують грошову премію, яка навіть для третього місця перевищує тисячу гривень. У 2015 р. лише двоє студентів факультету взяли участь у конкурсі на здобуття премії імені Ковальських у галузі українознавства, і обидва, як було зазначено вище, зайняли призові місця. Вочевидь, більш активна робота СНТ зі студентами і, особливо, з науковими керівниками сприятиме вирішенню цієї проблеми.

Любавський Р. Г., Єремєєв П. В.